

Иван Вазов
Павле Фертигът

Всички го познаваха на Хисаря. Той срещаше гостите още при южната врата на крепостния зид, при „Камилите“, с радостни поздравления, с подскачания и с весели смешки. Той ги веселеше и по-после, както си знаеше. И всички познаваха Павля Фертигът и го обичаха, и му даваха бакшиши.

Павле Фертигът беше 18-20-годишно момче, полугламаво, полулудо, незлобиво, пернато, често духовито, винаги весело под своите дрипави дрехи и жалка външност. По неумитото му дългнесто, лунесто лице играеха две големи черни очи, дето светеше изражение на постоянна, безпричинна радост. Без причина весел, шеговит, винаги готов да каже нещо оригинално, неочаквано, глупаво, дълбоко; винаги готов да услужи, да извърши, каквото му кажат, да обади, каквото му не искат, да изненада и да засмее; той беше станал любимец на гостите на хисарските бани; неговите хлапашки дърдорения, неговите несмислени плещения, често криещи язвителни иронии, забавляваха, обикаляха от уста на уста и доставяха разтуха в събранията и беседите...

Особен предмет на неговите подмятания бяха жените, младичките и хубавите, а за ветренните Павле беше особено опасен... Той душеше, издебваше всички нежни идилии в Хисаря, които трябваше да останат тайни и които неговата простодушноклокарска, прозрачна реч правеше достояние на догадливите умове...

Павле Фертигът беше от градеца С., дето имаше само една майка, последна сиромашкиня, която го бе оставила на произвола на съдбата; имаше и брат, който се бе дянал някъде. Павле Фертигът, прочее, се поминуваше от подаръци, получавани за шътане, за развеселяване хисарските гости: носеше бохчите им до баните, ходеше с разни поръчки пеш до Карлово, срещаше новите гости при „Камилите“ с поздравления и ги изпращаше с благословии, тичаше, слушаше, пееше, обръщаше котки, правеше перендета (премятания на ръце, с краката, вдигнати нагоре) и гологаните, половината франкове, често франковете падаха в шапката му.

Павле Фертигът обладаваше особено изкуството да изобразява вървежа на железницата. Извикваше: „Фертиг!“¹ – па със свити ръце захващаше да тича и се тръска, най-напред бавно, после все по-бързо и по-бързо, издавайки с устата звукове: „пу, пу, пу, пу!“ за да представи и шума на паравоза. После постепенно бяг и шум намаляваха и

---

1. Немска дума (готово!), употребявана в румелийско време от кондукторите при Източните железници.

железницата стигаше на станция... Никой файтон с гости не тръгваше от Хисаря, без да се наиде там Павле и в минутата, когато конете да потеглят, да поднесе шапката си за прощално сбогом и да даде любимата си команда: „Фертиг!“

Ето защо го бяха нарекли Павле Фертигът.

Но при всички тия постоянни бакшиши Павле ходеше все дрипав, бос, недоял и за нищо пара не харчеше. Скъсаните дрешки на гърба му бяха харизма, а глада си насищаше от скудните остатки на чуждите трапези; спеше край селото, до „Камилите“, в една которка, съградена от колове, газени тенекии и папурвина, а понякога – пред праговете на дюкянните, завит с парцаливото си сетре, без потребности, без грижи, мършав, кирлив, доволен като цинически философ. Учудвах се на тая пестеливост и на това цигануване. Мислеха някои, че той зашива парите си в някоя дреха или ги копае в земята; но това бяха само предположения и за всички остояше загадка къде се дяват приходите му.

Закачаха го често и го питаха за това.

– Фертиг, ти готвиш парите за булка, дяволу; де ги криеш?

– Там, при господата, при господата пращам жълтиците!... Хей, да живееш Швейцарското царство. Фертиг!

Името Швейцария съставяше и изчерпваше запаса на всичките му познания по всемирната география. Това име в главата му се свързваше с понятието за всичко хубаво, благородно и учено, каквото има на света.

– Тая е цяла швейцарка! Ах, ах, каква хубава... – викаше той възхитено, когато минаваше някоя угледна мома или госпожа, цяла почервеняла от комплимента на Фертига.

Аз имах честта да бъда добре поставен в мнението на Павля и затова минавах за „швейцарец“. Той ме награждаваше с тая титла всякогаж, когато шапката му минаваше край мене... Но често, при зрелището на лудориите и глупавините, които ни забавляваха, неволна тъга се пораждаше у мене. Тоя почти двайсетгодишен момък, полуумен, духовно обиден от природата, гаврило на празните и слободните, се изпречваше пред мене като зла загадка, която нямаше обяснение, като един укор на веселостта, извикана от едно велико нещастие, каквото само може да постигне човешката душа. А тая бедна, болна душа у Павля, изгубила безвъзвратно равновесието, лишена от здравата опора на разума, без лучи, тънеща в облаци, беше свободна да се смее и да буди смях, който оттичваше назад чувството на съжаление... Щастлив ли беше той, или нещастен? Освен несъзнателните склонности за груби шегобийства, освен унизителните проявления на дребнава, животинска користност имаше

ли в гънките на тая душа да се таят някакви по-високи и човешки чувства! Това беше неизвестно. Вероятно нямаше. Страдаше ли от съзнанието за положението си – защото това съзнание съществуваше? Но той беше винаги весел! Той беше винаги весел и обречен вечно с глупости и палячовщини, давайки храна на хорския смях и разтуха, да печели бакшиши, от които се не ползуваше...

Случи се обаче едно нещо, което хвърли силна светлина въз тая загадъчна душа и което повдигна Павля високо пред моите очи.

Еднаж стоях в кафенето на гостилницата си и пуших, като се вирах в старовремските стени, що рисуваха в небето орфаните си от времето върхове, отдето ми вееше дъхът на миналите векове и на побелялата старина.

Озова се ненадейно Павле, весел и засмян, и се озърташе.

– Кого дириш, Павле?

– Тебе, ама гледам за някои други – отговори той.

– Защо?

– Да не би тука да има някоя просташка глава...

– Няма, няма, тук са само двама швейцарци: ти и аз – казах му усмихнато.

Павле забърка в пазвата на скъсаната си жилетка.

– Ти знайш да писуваш алафранга, нали? – и той извади един син плик без надпис.

– Какво е това писмо?

– За швейцарското царство. Арш! – И той подскокна.

Па ми подаде плика.

– Напиши го алафранга тука името на брата ми.

– Добре. За дека ще иде писмото?

– За швейцарското царство. Калеко Матьо написа извътре, но за отвънка – не знае... просташка глава и половина...

– А! В Швейцария? Там ли е брат ти? – казах аз и веднага ми стана ясно защо Швейцария стоеше тъй високо в Павлевия беден мозък. – А в кой град?

– Пиши Фрибург!

Аз изпълних желанието му и написах на френски адреса, позачуден как може Павле да помни и да произнася правилно това име.

– Ах, швейцарец, браво! – похвали ме той.

– Какво прави там брат ти?

– Акъл се учи на школото.

– Какво се учитам?

– Докторлук.
– Много добре.
– Ама тая година ще свърши докторлука и ще дойде тук да цери хората. Който е болен, ще го цери...

И Павле, като обърна в кафенето две котки, грабна писмото, за да излезе.

– Чакай, къде бързаш, Павле?

Той ми посочи срещната гостилница. Пред нея на столове под сенника седяха куп мъже и жени.

– Отивам там да подкарам железницата за Пловдив. Фертиг!... – И неговото бяло, лунесто лице се усмихваше щастливо, а в очите му бликаше радостна нетърпеливост.

– Какво си писал на брата си? Много здраве?

– Много здраве, но само много здраве не струва...

– А кой поддържа брата ти?

– А?

– Имаше ли си пари брат ти?

– Той ли? Вятър.

– Стипендия ли получи?

– Що?

– Царщината ли му плаща пари?

– Господ.

– Как господ?

– Не господ, ами тиквата!...

Аз го изгледах в недоумение.

– Павле, защо не отговаряш човешки, що се правиш на глупав! – изгълчах го.

– Нали ти казвам? Фертиг, Фертиг, Фертиг!... Пу, пу, пу, пу!... – И с тоя шум той припна към дружината.

Надвечер видях бакалина Матя, Павлев сродник. Поисках да узная вярно ли съм разбрал Павлевите мътни загатвания. На Матя никак се не щеше да разправя, но най-после ми каза:

– Той ми се кара и ми е заръчал да не обаждам, за да не срами брата си; но на ваша милост нека кажа. Истина, от две години, кажи, той поддържа бача си с просия, както видиш... Бачо му имал свои парици най-напред, ама като се свършили, поиска да зареже учението си... Но Павле, като се научи, рече: „Не бива! Там да се доучи!“ Пара не харчи, всичко там праща. Мори се, трепи се от заран до вечер все за това, да направи брата си човек... Братска любов, господине. Лудо, ама по-

своятно от много свестни...

Матювата реч се заглуши от гръмливи смехове при близното кафене, дето сега Павле Фертигът правеше бързи и гигантски премятания на ръце, с боси крака нагоре...

1899

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: Надежда Владимирова и Мартин Митов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4388>]